

ПІДГОТОВКА СТУДЕНТІВ ВНЗ ДО ВИХОВНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В ІНТЕРНАТНИХ ЗАКЛАДАХ ОСВІТИ

*Любов Куторжевська
Полтава*

У статті зроблено спроби розкрити деякі аспекти проблеми підготовки студентів вищих педагогічних навчальних закладів до виховної діяльності в інтернатних закладах освіти. З огляду на вивчені психолого-педагогічні погляди вчених проаналізовано значущість виховного процесу в інтернатних закладах освіти. Професійні знання, необхідні для роботи в школі-інтернаті, студенти – майбутні вихователі, вчителі, соціальні педагоги – одержують на заняттях з педагогіки, соціальної педагогіки, психології, педагогічної майстерності, методик фахових дисциплін, курсу «Теорія та методика виховання в інтернатних закладах». Обґрунтовано важливість здобуття теоретичних даних щодо навчально-виховного процесу в інтернатних закладах освіти, а також проходження практики в умовах інтернатних закладів освіти, де майбутні педагоги знайомляться з виховною діяльністю, активно беруть участь у організації і проведенні заходів, запозичають досвід педагогів інтернатних закладів освіти.

Ключові слова: підготовка студентів, вихователь, навчальна практика, виробнича практика, інтернатні заклади освіти, вихованці школи-інтернату.

Постановка проблеми. Виховання – соціально і педагогічно організований процес формування людини як особистості. Зневага до виховання, – зауважував Я. Коменський, – є кроком до загибелі людей, сімей, держав і всього світу. Тому виховання з погляду суспільного розвитку, – стверджують сучасні дослідники, – є провідною сферою діяльності як окремої людини, так і людської спільноти (Volkova 2001) [1]. Виховний процес – тривалий у часі; багатогранний за завданнями й змістом; різноманітний за методами, прийомами і формами; цілеспрямований (бажання досягти конкретної мети); двосторонній (взаємодія педагога і вихованця, батьків і дитини). А. Макаренко (1978) зазначав, що виховання дітей – найважливіша галузь нашого життя [4].

Конвенція ООН про права дитини, прийнята у 1989 році й ратифікована Україною у 1991 році, наголошує, що дитині для повного та емоційно комфортного розвитку найкраще зростати в сім'ї, в атмосфері щастя, любові та взаєморозуміння [3]. Роль сім'ї для дитини надзвичайно важлива: батьки дають дітям життя, задовольняють щоденні потреби, займаються вихованням, передають досвід поколінь, життєві цінності та духовність, готують до самостійного життя в суспільстві. Нині влада не залишає поза увагою дітей, позбавлених батьківського піклування: діти влаштовуються на виховання у родинне оточення (усиновлення, опіка, піклування, прийомні сім'ї, дитячі будинки сімейного типу) та у державні інтернатні заклади освіти: санаторні школи-інтернати, спеціалізовані школи-інтернати, школи-інтернати з частковим або повним утриманням за рахунок держави дітей, які потребують соціальної допомоги, спеціальні школи-інтернати, школи соціальної реабілітації. Реформування державної системи влаштування дітей-сиріт та дітей, позбавлених батьківського піклування, яке передбачає розукрупнення великих шкіл-інтернатів, покращення підготовки до самостійного життя – ознака сьогодення. Завданнями інноваційних інтернатних закладів, – стверджує Л. Канішевська (2011), – є: підготовка дитини до свідомого життя в суспільстві через оздоровлення, освіту, допрофесійну підготовку, соціальний захист, допомогу і підтримку; виховання громадянина України, національно свідомої, соціально зрілої особистості [2]. В умовах інтернатних закладів освіти процес формування особистості проходить у контексті загальнолюдської культури, і зміст культури визначає зміст виховання, свобода вибору особистості, яка формується, складає основу методичного розв'язку виховних проблем; межі виховання розширюються і включають у свій зміст навчання і освіту як засоби виховання; організація роботи педагога з дітьми спирається на фундамент професіоналізму, а зміст професіональної підготовки педагогів до такої роботи розробляється, головною відмінністю вчорашнього виховання від сьогоднішнього є ціннісне ставлення до особистості вихованця, – зауважує А. Наточій (2012, р. 60) [5]. У

школі-інтернаті створено належні умови для навчально-виховного процесу. Інтернат – гуртожиток для учнів при школі та деяких інших навчальних закладах; будинок для дітей-сиріт; закритий навчальний заклад, у якому учні вчать і живуть (Dubichinskiy 2007) [7], (Melnichuk 1985) [6].

Аналіз останніх досліджень. Особливості змісту й організації позаурочної виховної діяльності в школах-інтернатах висвітлені у дослідженнях Л. Канішевської, Б. Кобзаря, А. Наточія, В. Оржеховської, В. Покася, Є. Пустовойтова, В. Слюсаренка, В. Яковенка. У працях І. Бега, Ю. Грицяя, В. Оржеховської розглядаються суперечності соціальної дійсності, які характеризують негативні явища серед молоді, нестабільність її соціального статусу, прагнення адаптуватися до нових умов у новому соціумі. Аналіз опублікованих психолого-педагогічних праць, інших літературних джерел та досліджень свідчить, що виховний процес в інтернатних закладах широко відображений в численних дослідженнях.

До проблем, пов'язаних із збереженням миру, розбудовою державності України, стосується поява нового соціального замовлення на сучасного педагога, особистісно зорієнтованого, з високою педагогічною культурою, що передбачає сформовані вміння використовувати різноманітні засоби та методи впливу на вихованця інтернатного закладу освіти. Проблему підготовки сучасного педагога, підвищення його майстерності висвітлено в працях Л. Бабенко, І. Бега, Л. Березівської, Н. Бібік, В. Бондаря, А. Бондаря, Н. Буринської, М. Вашуленка, І. Зязюна, В. Галузинського, М. Гриньової, М. Євтуха, В. Льченко, Н. Карапузової, В. Лозової, О. Ляшенка, В. Моргуна, В. Семіченко, В. Слюсаренка, Л. Хомич та ін.

Завдання нашого дослідження: описати підготовку студентів вищих педагогічних закладів до виховної діяльності в інтернатних закладах освіти.

Виклад основного матеріалу. У сучасній вищій педагогічній школі підготовка педагога забезпечується такими основними циклами навчальних дисциплін: гуманітарної та соціально-економічної підготовки, природничо-наукової підготовки, цикл професійної і практичної підготовки. Цілісне формування особистості вихователя інтернатного закладу, учителя та соціального педагога потребує інтеграції названих блоків дисциплін. Професійні знання, необхідні для роботи в школі-інтернаті, студенти одержують на заняттях з педагогіки, соціальної педагогіки, психології, педагогічної майстерності, методик фахових дисциплін. Для поліпшення підготовки соціального педагога та вихователя школи-інтернату в Полтавському національному педагогічному університеті імені В. Короленка впроваджений у практику навчально-виховного процесу курс «Теорія та методика виховання в інтернатних закладах» та проходження навчальної педагогічної практики. Даний курс включає теоретичний і практичний блок і має за мету надання майбутнім соціальним педагогам інтернатних закладів необхідного мінімуму знань із теорії і практики навчально-виховної роботи в інтернатних закладах освіти. Під час реалізації основних програмних установок курсу головним є не просто засвоєння студентами комплексу теоретичних знань, а переосмислення і відпрацювання їх на практиці у інтернатних закладах під час проходження практики. Враховуючи особливості навчально-виховного процесу у школі-інтернаті, велика увага приділяється формуванню особистісного компонента готовності педагога до роботи з вихованцями інтернатного закладу освіти.

Згідно з робочою програмою «Теорія та методика виховання в інтернатних закладах освіти» основними завданнями курсу є: розвивати в майбутніх педагогів уявлення про педагогічну діяльність як рефлексивне керування діяльністю учня – вихованця інтернатного закладу освіти, допомогти усвідомити себе суб'єктом цієї діяльності; познайомити з теоретичними даними щодо влаштування на виховання дітей, які потребують соціальної допомоги, до інтернатних закладів освіти; з'ясувати роль вихователя інтернатного закладу освіти у навчально-виховному процесі закладу, у адаптації вихованців до нових умов; опрацювати методика виховання в спеціалізованих, спеціальних, санаторних інтернатних закладах освіти.

Вивчення курсу передбачає оволодіння наступними вміннями і навичками культури і техніки педагогічного мовлення, побудови і реалізації педагогічного спілкування з вихованцями інтернатного закладу освіти, навичками встановлення контакту у процесі навчально-виховної діяльності, навичками доцільного використання вербальних і невербальних засобів спілкування з учнями – вихованцями інтернатного закладу освіти;

організовувати і проводити виховні заходи в умовах інтернатних закладів освіти, враховуючи індивідуальні особливості вихованців.

Інформаційний обсяг навчальної дисципліни включає такі змістові модулі:

«Інтернатні форми влаштування на виховання дітей у сучасному освітньому просторі України» (ознайомлення з темами «Інноваційні інтернатні заклади освіти у сучасному освітньому просторі України», «Педагогічний потенціал інтернатних форм влаштування на виховання дітей, які потребують соціальної допомоги», «Програмно-методичне забезпечення виховної роботи у загальноосвітніх школах-інтернатах», «Ретроспективний аналіз організації інтернатних закладів», «Типи інтернатних закладів у сучасному освітньому просторі України»), «Організація навчально-виховного процесу в умовах інтернатних закладів освіти» (теми: «Інноваційні процеси в умовах інтернатних закладів освіти у сучасному освітньому просторі України», «Уплив сирітства на формування особистості дитини», «Адаптація вихованців до умов школи-інтернату»), «Організація навчально-виховного процесу в умовах інтернатних закладів освіти» (теми: «Інноваційні процеси в умовах інтернатних закладів освіти у сучасному освітньому просторі України», «Режим дня як фактор соціально-педагогічної реабілітації вихованців інтернатних закладів освіти», «Особливості навчального процесу та методичної роботи в загальноосвітніх інтернатних закладах», «Організація і методика позаурочної виховної діяльності в школі-інтернаті», «Методика впровадження морального виховання в умовах інтернатних закладів освіти», «Методика проведення естетичного та сімейного виховання в умовах інтернатних закладів освіти», «Фізичний розвиток учнів інтернатних закладів освіти», «Методика трудового виховання в умовах інтернатних закладів освіти; підготовка вихованців інтернатних закладів освіти до життя і праці», «Органи дитячого самоврядування в умовах інтернатних закладів освіти»), «Особливості професійної діяльності вихователя інтернатного закладу освіти» («Вихователь інтернатного закладу – головна дійова особа організації навчально-виховного процесу в школі-інтернаті», «Особистість вихователя інтернатного закладу освіти», «Професійні уміння вихователя інтернатного закладу освіти», «Майстерність педагога школи-інтернату у розв'язанні проблемних ситуацій», «Єдність вимог педагогів інтернатного закладу освіти щодо вихованців – умова досягнення позитивної реакції вихованців на педагогічні дії вихователів», «Творча співдружність педагогів інтернату як фактор створення ситуації успіху в навчально-виховній роботі загальноосвітнього закладу», «Готовність педагогів інтернатних закладів освіти до виховання соціальної зрілості вихованців», «Педагогічна діяльність вихователя інтернатного закладу освіти щодо підготовки вихованців до виконання основних соціальних ролей у суспільстві»).

Навчальна педагогічна практика передбачає: ознайомлення з навчально-виховним інтернатним закладом, бесіди з директором, заступником директора з виховної роботи, шкільним психологом, класними керівниками, соціальним педагогом, вихователями, ознайомлення з дітьми різних вікових груп, ознайомлення з навчально-виховним процесом дошкільного відділення школи-інтернату, ознайомлення з річним планом виховної роботи заступника директора з виховної роботи, календарним планом виховної роботи вихователя, класного керівника, спостереження та аналіз виховної діяльності, яка проводиться педагогом-організатором, класним керівником, вихователем класу та вихователем групи дошкільного відділення школи-інтернату, ознайомлення та аналіз напрямів соціально-педагогічної і виховної роботи школи-інтернату, підготовка та проведення фрагменту виховного заходу. Для забезпечення ефективності педагогічної практики до її проведення запрошуються кращі вихователі школи-інтернату. Маючи передовий педагогічний досвід роботи, такі педагоги стають професійним ідеалом для студентів і взірцем для наслідування. Студентка III курсу Лариса Г. після виховного заходу, присвяченого Дню іменинника, пише: «Хочу бути схожою на виховательку Наталію Василівну, яка так чудово і вміло може організувати педагогічну діяльність. Я побачила замість односторонніх впливів вихователя на учнів – спільну творчу діяльність вихованців разом з педагогом і під його керівництвом. Уміле володіння і користування педагогічним мовленням цієї виховательки дало можливість навіть нам, студентам, відчувати себе причетними до справ вихователя і вихованців. Атмосфера причетності була створена з самого початку свята. «В залі нашим ясне свято, – виразно і урочисто лунали слова виховательки, – чути музику і сміх. Тут ми будемо вітати іменинників своїх». Далі, назвавши

імена іменинників, Наталія Василівна звертається і до гостей: «Діти! Наших іменинників прийшло привітати багато друзів. Це – наші давні знайомі – гості з Америки Дон і Марта – представники християнської церкви «Голгофа», студенти Полтавського педагогічного університету, які незабаром стануть педагогами. Давайте привітаємо їх: «Музика весела лине, хай же їй не буде впину. Всіх запрошую на свято, час його вже починати!» Ми всі разом співали пісню, відчували захоплення спільною діяльністю».

Під час практики студенти усвідомлюють, що спрямованість на дитину, її розвиток, захопленість своєю справою, професійне володіння організаторською технікою і делікатність – ось що стає запорукою продуктивного стилю у педагогічній праці: Григорій К., студент III курсу, виконуючи роль вихователя 4 класу, під час вивчення «Правил дорожнього руху» сам виступає у ролі Світлофора, звернувшись до дітей: «Мені приємно зустрітися з вами. Я дружу з усіма дітьми, а тих, хто виконує правила дорожнього руху, дуже люблю. А ви мене любите?» Далі Світлофор (вихователь) опитує дітей щодо знання правил дорожнього руху; вихованці самі дають собі оцінку, разом з вихователем спільно аналізують дії пішоходів та водіїв під час гри «Спілкуємося з Світлофором». Студенти мають змогу пересвідчитись, що виявляючи дружнє ставлення і маючи зацікавленість у справі, завжди можна залучити вихованців до співтворчості.

Висновки. Таким чином, упровадження курсу «Теорія та методика виховання в інтернатних закладах» та навчальної педагогічної практики у практику навчально-виховного процесу університету є спробою поліпшити підготовку студентів – майбутніх вихователів, соціальних педагогів, учителів до виховної діяльності в інтернатних закладах освіти.

Література:

1. Волкова Н. П. Педагогіка: Посібник для студентів вищих навчальних закладів / Н. П. Волкова. – К. : Видавничий центр «Академія», 2001. – 576 с.
2. Канішевська Л. В. Виховання соціальної зрілості старшокласників загальноосвітніх шкіл-інтернатів у позаурочній діяльності: Монографія / Л. В. Канішевська. – К.: ХмЦНІІ, 2011. – 368 с.
3. Конвенція ООН про права дитини. – К. : Столиця, 1997. – 32 с.
4. Макаренко А. С. Книга для батьків / А. С. Макаренко. – К. : «Радянська школа», 1978. – 327 с.
5. Наточій А. М. Виховання підлітків у загальноосвітніх школах-інтернатах України: теорія і практика: монографія / А. М. Наточій. – Миколаїв : Іліон, 2012. – 460 с.
6. Словник іншомовних слів / За ред. академ. АН УРСР О. С. Мельничука. – К. : Головна редакція української радянської енциклопедії, 1985. – 970 с.
7. Сучасний тлумачний словник української мови: 60 000 слів / За заг. ред. д-ра філол. наук, проф. В. В. Дубічинського. – Харків : ВД «ШКОЛА», 2007. – 832 с.

References:

1. Volkova N. P. Pedagogika: Posibnyk dlya studentiv vyshchikh navchalnykh zakladiv / N. P. Volkova. – K. : Vydavnychy tsentr «Akademiya», 2001. – 576 s.
2. Kanishevska L. V. Vychovannya sotsialnoyi zrilosti starshoklasnykiv zahalnoosvitnykh shkil-internativ u pozaurachnii diyalnosti: Monohrafiya / L. V. Kanishevska. – K. : KhmTsNII, 2011. – 368 s.
3. Konventsiiya OON pro prava dytyny. – K. : Stolytsya, 1997. – 32 s.
4. Makarenko A. S. Knyha dlya batkiv / A. S. Makarenko. – K.: «Radyanska shkola», 1978. – 327 s.
5. Natchiy A. M. Vychovannya pidlitkiv u zahalnoosvitnykh shkolakh-internatakh Ukrainy: teoriya i praktyka: monohrafiya / A. M. Natchiy. – Mykolayiv: Ilion, 2012. – 460 s.
6. Slovyk inshomovnykh sliv / Za red. akadem. AN URSS O.S. Melnychuka. – K. : Holovna redaktsiya ukraïnskoyi radyanskoyi entsyklopediyi, 1985. – 970 s.
7. Suchasnyy tлумachnyy slovyk ukraïnskoyi movy: 60 000 sliv / Za zah. red. d-ra filol. nauk, prof. V. V. Dubichynskoho. – Kharkiv : VD «ShKOLA», 2007. – 832 s.

В статье сделаны попытки раскрыть некоторые аспекты проблемы подготовки студентов высших педагогических учебных заведений к воспитательной деятельности в интернатных заведениях. Учитывая изученные психолого-педагогические взгляды

ученых проанализированы значимость воспитательного процесса в интернатных заведениях. Профессиональные знания, необходимые для работы в школе-интернате, студенты - будущие воспитатели, учителя, социальные педагоги - получают на занятиях по педагогике, социальной педагогике, психологии, педагогического мастерства, методик профессиональных дисциплин, при изучении курса «Теория и методика воспитания в интернатных учреждениях». Обоснованно важность получения теоретических данных учебно-воспитательного процесса в интернатных учебных заведениях, а также прохождение практики в условиях интернатных заведений, где будущие педагоги знакомятся с воспитательной деятельностью, активно участвуют в организации и проведении мероприятий, заимствуют опыт педагогов интернатных учебных заведений.

Ключевые слова: подготовка студентов, воспитатель, учебная практика, производственная практика, интернатные учреждения образования, воспитанники школы-интерната.

The article attempts to describe some aspects of training students of higher educational institutions to the educational activities in institutions of education. Given studied psychological and pedagogical views of scientists analyzed the significance of the educational process in institutions of education. Professional knowledge required to work in a boarding school, students - future educators, teachers, social pedagogues - get in the classroom pedagogy, social pedagogy, psychology, pedagogical skills, techniques of professional disciplines, the course «Theory and methods of education in institutions». Grounded theoretical importance of obtaining data on the educational process in institutions of education and practice in terms of boarding schools, where future teachers are introduced to educational activities, actively involved in organizing and conducting activities borrows experience teachers boarding schools.

Key words: training students, teacher, teaching practice, work placements, boarding schools, pupils boarding school.